

■ PUNTO DA VISTA

Uras dad abolir il sistem cun ils delegads da segunda classa

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

La Rumantschia n'ha nagin territori fix è n'è nagin pajais sco la Svizra, l'Italia, la Germania u la Frantscha. Ella n'ha pia era nagina regenza. La Rumantschia ha però ina Lia Rumantscha. Questa uniuon tetgala vegn timunada d'ina suprastanza e da ses president. Quest atun datti elecziuns en Rumantschia. Ins elegia u reelegia il president ed ils suprastants.

Ils Rumantschs sezs na pon betg sa participar a questas tschernas. Igl è mo ils delegads dad indesch uniuns rumantschas – las uschenumnadas uniuns affiliadas – che dastgan ir la fin d'october a la radunanza e prender part da las tschernas. I dat passa 60 delegads. Ma betg tuts han ils medems dretgs. I dat quasi delegads d'emprima classa. E lura datti delegads da segunda classa.

Ils delegads d'emprima classa derivan da las trais uniuns regiunalas, pia da la Surselva Romontscha, da l'Uniuon Grischn central e da l'Uniuon dals Grischs en l'Engiadina. Quests delegads dastgan vegnir a la radunanza e far propostas per il presidi e per la suprastanza da la Lia. Mintgina da questas trais uniuns regiunalas ha plinavant in sez garantì en suprastanza.

Ils delegads da segunda classa, pia da tschellas otg uniuns, na pon far naginas propostas autonomas. Sch'els lessan eleger in agen candidat ord lur uniuon en la suprastanza da la Lia èn els avisads sin la bainvulientscha dals delegads d'emprima classa. En artitel 14 dals tschentaments da la Lia Rumantscha stat scrit explicit ch'els commembers da la suprastanza dastgan vegnir proponids mo da las uniuns regiunalas, vul dir dals delegads d'emprima classa.

Prendainsa per exempel l'Uniuon dals Rumantschs da la Bassa (URB) che represchenta bunamain ina terza da tut ils Rumantschs. Els ultims onns ha l'URB già *Jon Carl Tall* en la suprastanza da la Lia. Ussa sorta el dal gremi executiv perquai ch'el ha passa 70 onns e na po betg pli vegnir reelegì. Els delegads da l'URB n'han dentant nagina schanza da proponer independentamain da las trais uniuns regiunalas ina persona ord l'agen ravugl. Els èn tenor tschentaments avisads ch'in delegà d'emprima classa fa la proposta.

Prendainsa la Giuventetgna Rumantscha. Els giuvens n'èn dapi prest diesch onns betg pli stads represchentads en la suprastanza da la Lia. Sch'els han quest onn in bun candidat u ina buna candida-

ta na pon els betg sezs lantschar la candidatura. Els ston l'emprim ir tar in'uniun regiunala e rugar ch'in dals delegads d'emprima classa sustegnja e fetschia la proposta per maun da la radunanza generala.

Prendainsa la Societad retorumantscha che represchenta la scienza e perscrutaziun. En sias retschas sa chattan persunas rumantschas cun furmazions excellentas. Ma sche la societad vul metter si in candidat è ella avisada sin la grazia d'in delegà d'emprima classa.

Lura datti la Gruppa dal cussegl grond cun enconuschents politichers rumantschs u l'Uniuon da litteratura cun scripturs che publicgeschan ord spir idealissem cudeschs rumantschs. Era questas duas uniuns affiliadas n'han nagin dretg da proponer senza sustegn da las uniuns regiunalas in scriptur engaschè u in politicher rumantsch per la suprastanza da la Lia.

Chè las trais uniuns regiunalas han il dretg da proponer ils agens candidats per ils agens trais sezs en la suprastanza da la Lia, gliez è raschunaivel e duai restar en l'avegnir uschia. La restricziun dentant ch'els delegads da las autras otg uniuns rumantschas n'han insumma nagin dretg da lantschar ord atgna iniziativa ed a moda autonoma ina candidatura, lezza restricziun èsi nairas uras dad abolir.

Sch'ins mida schon ils tschentaments en quest senn pudess ins era ponderar schebain ins less forse dar als giuvens in sez permanent en suprastanza, ev. cun augmentar il dumber da suprastants. Els giuvens mantegnan numnadamain viscla, lingiera e movibla la lingua ed els, e mo els, èn decisivs per l'avegnir dal rumantsch. Pertge els decidan sch'els discurren in di cun lur uffants – saja quai en las regions da tschep u en la

Bassa – rumantsch e dattan vivand il linguatg a la generaziun vegninta.

Anc ina remartga: Da preschent sa prova la Lia da concepir in concept per integrar e sustegnair meglier ils Rumantschs da la Bassa. Cun quest concept less ins persvader la confederaziun da conceder daners per il sustegnimment da la diaspora. Ma daco duess la confederaziun insumma dar dapli finanzas a la Lia per quest intent sch'els tschentaments sezs da l'uniun tetgala marginaliseschan questa gronda gruppa da Rumantschs?

Ed ina ultima remartga: Ina midada da tschentaments vegn probabel cumbattida cun l'argument che las trais uniuns regiunalas sajan segir adina prontas da sustegnair ina buna candidatura da las otg autras uniuns. I na saja perquai gnanc necessari da midar insatge. Ina tala argumentaziun joviala zuppenta dentant cun bels plects il dischequilibr fixà statutaricamain. Pertge unicamain las trais uniuns regiunalas cun lur delegads d'emprima classa decidan tge candidaturas ch'ellas tegnan per bunas. Uschè ditg ch'els tschentaments na vegnan betg midads na pon las otg autras uniuns mai preschentar libramain ina atgna candidatura.